

Eesti kirjanduse ainekava (35 t)

Õppe – ja kasvatusesmärgid

Gümnaasiumi eesti kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb ja väärtustab eesti kirjanduse olulisemaid autoreid ja kirjandusteoseid, suhestab loetut teose ajastu ning tänapäevaga;
- 2) väärtustab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuurilist tähtsust ning kirjanikku kui loojat;
- 3) väärtustab kirjandust kui tunde- ja kogemusmaailma rikastajat ning kujutus- ja mõttemaailma arendajat;
- 4) loeb nii eesti proosat, luulet kui ka draamat, tunneb tähtsamaid kirjandusvoole ja -žanre ning eristab kirjandusteksti poetilisi võtteid ja peamisi kujundeid;
- 5) mõistab sõnakunsti väljendusvahendite mitmekesisust ning nende erinevusi ja sarnasusi võrreldes teiste kunstiliikidega (teater, film, kunst, muusika);
- 6) tajub kirjandusteksti mitmeti tõlgendatavust, erinevate kultuurikontekstide tausta teose mõistmisel, näeb kirjanduses inimese ja maailma mõistmise mudelit;
- 7) kujundab endast teadlikku lugejat, kes kirjanduse toel arendab oma eetilisi ja esteetilisi väärtushinnanguid ning maailmavaadet;
- 8) analüüsib kriitiliselt erinevaid kirjandusteoseid ja info allikaid, arendab nii suulist kui ka kirjalikku väljendus- ja arutlusoskust ning loovust.

Õppeaine kirjeldus

Kirjandusõpetus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, mis avab tee esteetiliste ja eetiliste tõekspidamiste kujunemisele, isiksuse vaimu ja väljenduse rikastumisele, kommunikatsiooni mitmekesistamisele, võõra kogemuse omandamisele ning ühiskonna ja kultuuri sügavamale vastuvõtule

Ilukirjanduse aluseks on esteetiline ehk poetiline funktsioon, mis põimub tunnetusliku funktsiooniga. Ilukirjandus kannab ühiskondlikke, ajaloolisi, rahvus- ja maailmakultuurilisi, vaimseid ning tundelisi väärtusi, mille mõistmine ja järgimine aitab tagada kultuuri järjepidevuse ning ühiskonna jätkusuutlikkuse. Kirjandusõpetuse alus ja funktsioon on poetika, mille tundmine ja mõistmine tagab elulise ettevalmistuse kunstisuhtluseks.

Eesti kirjandusõpetus toetub vene keele ja kirjanduse ning eesti keele tundides omandatule, jätkab teksti- ja lugejakeskset kirjandusõpetust. Erilist tähelepanu pööratakse ilukirjandusteose kui terviku mõistmisele, tekstide analüüsile ja tõlgendamisele eri vaatepunktidest. Kuna sõnakunsteos põhineb kujundil, siis on ainesisus rõhutatud kirjanduse kunstilist aspekti, mis hõlmab kirjanduse poetika

tundmist ning kujundlikkuse mõistmist selle mõttelis-tundelises ühtsuses ja mitmetähenduslikkuses. Poetika valdamine on nii kirjanduse kui ka mistahes kunstikeelega suhtlemise praktiline alus. Eeldatakse, et õpilane oskab eesti kirjanduse teksti analüüsides või luues sobivas kontekstis kasutada ning oma sõnadega seletada.

Kirjanduse õppimisel tuleb väärtustada lugejat, s.t õpilast, esile tõsta tema arvamust ja vaatenurka, rõhutada tekstiga suhtlemise tunnetuslikku külge. Tähtis on suunata õpilasi rohkem analüüsima iseenda ja kirjanduse suhet, näidata, et kirjandust saab mõista ja mõtestada oma kogemuste ja elamuste kaudu, ilma et peaksime eelnevalt süüvima autori elukäiku või tundma faktitihedat kirjandusloolist konteksti.

Kirjanduse kui õppeaine esmaülesanne on tekitada koolinoortes huvi lugemise vastu, et lugemine ei oleks mingi nišš või veidravõitu harrastus, ja luua kontakt kirjandusteosega nii, et see aitab õpilasel iseennast analüüsida ja mõista.

Võimaluse korral vaadeldakse eesti, vene ja maailmakirjandust võrdlevalt.

Kirjandusõpetus juhindub õppeainesisesest lõimingust, kus mitmesugused keelelised, teaduslikud, ajaloolised ja kultuurilised teadmised ning oskused on omavahel täiendussuhtes, kuid pöörab tähelepanu ka ainetevahelisele lõimingule, aidates paremini aru saada kunstist, muusikast, teatrist, filmist, pärimuskultuurist ning tänapäeva kultuurist laiemaltki. Kultuuriloolise tausta konkretiseerimiseks osutab kirjandus eesti keelele, ajaloole, ühiskonna- ja inimeseõpetusele, geograafiale, muusikale, kunstile ja teistele õppeainetele.

Kursuse ülesehitus ja sisu

Eesti kirjanduse õpetamisel rakendatakse mitmekesiseid õppemeetodeid ja -vorme (nt aktiivõpe, interaktiivõpe, probleemõpe, audio-visuaalõpe, ekskursioonõpe).

Lugeja/õpilase vaatenurk kirjandusele. Kirjandusteose ja lugeja suhe. Lugejaoskused. Tegelik lugeja: Tema isiklik elukogemus, põlvkondlik või sotsiaalkultuuriline kuuluvus. Tekstisisesed lüngad ja lugeja kujutlusvõime. Lugeja ootused. Lugemismuljed. Lugemisnauding. Lemmikraamat. Lugeja mõjutamine: stereotüübid, argumentatsioon, arhetüübid, koomika.

Proosatekstitid. Proosateksti analüüs ja tõlgendamine. Sõnakunstiteose sisu ja vormivõtted. Narratiiv, jutustamine ja kirjandusteose vaatepunkt. Tekstuaalne autor, jutustaja, tegelane, nende omavahelised suhted. Mina- ja tema-jutustus, sisemonoloog, teadvuse vool.

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne aspekt. Karakter ja tüüp. Tegelasu suhe iseendaga, teiste tegelastega ning teda ümbritseva maailmaga. Lugu ja tekst. Süžee ja faabula. Teema, detail, motiiv, sümbol. Moto. Teose miljöö, aja- ning ruumikujutus.

Teos kui struktuurne tervik. Kirjandusteose kompositsioon. Teose algus ja lõpp. Sissejuhatus, teema arendus, haripunkt, pööre ja lahendus. Konflikt ja intriig. Puänt.

Teose probleemistik (küsimused) ning ideestik (vastused). Põhiidee. Teose stiil. Alltekst kui varjatud tähenduskiht. Allusioon. Paroodia ja travestia.

Luule. Luuleteksti analüüs ja tõlgendamine. Lüürika olemus. Lüürika kui sisemine enesevaatlus, tunde või mõtte väljendus, mina avamine. Lüürilise mina vaatepunkt. Lüüriline eneseväljendus ja lüüriline kirjeldus. Luule kui värsskõne. Luuletuse sisu ja vorm (väljendus). Stroof. Refraän. Luuletus kui vormisidusalt väljendatud mõte. Temaatiline ühtsus ja kontrastipõhimõte.

Luulekeele kujundlikkus. Luule musikaalsus: rütm (värsimõõdud) ning riim (alg- ja lõppriim). Keeleluule. Stilistilised võtted: kõla-, kõne- ja lausekujundid. Piltluule, anagramm. Koomiline stiil luules.

Kästletavad teemad.

Õpimapp.

Eesti kirjanduse õpimapi koostamine.

Õpetada õppijat süstematiseerima materjale, neid esitlema ja ennast kui õppijat reflekteerima koos ülevaatega õppimise käigust.

Õpimapi sisu peab eeskätt vastama eesti kirjanduse tunnis antud kirjeldusele. Õpimapp sisaldab kõiki konspekte, tunnitöid, töölehti, koduseid töid, hindelisi töid ja nende analüüsi ning muid materjale, mida on õppimiseks kasutanud. Kui õpilane puudub, tuleb tunnitöö järele teha.

Eesti rahvuskirjandus.

Kristjan Jaak Peterson, Friedrich Robert Faehlmann.

Rahvusliku liikumise aeg 1860.–1870. aastad. Rahvusliku liikumise juhid ja üritused Eesti kirjasõna rahvuslikul ärkamisajal. Friedrich Reinhold Kreutzwald . Lydia Koidula

Eesti kirjandus ja kultuurielu 19. ja 20. sajandi vahetusel.

August Kitzberg. Eduard Vilde. Juhan Liiv.

Eesti kirjandus 1905–1922: rühmituste aeg. Noor-Eesti rühmitus . Siuru rühmitus. Tarapita rühmitus. Luule. Gustav Suits , Ernst Enno, Villem Ridala.

Proosa. Friedebert Tuglas.

Eesti kirjandus 1922–1940: vabariigi aeg.

Luule. Arbujad. Marie Under, Henrik Visnapuu, Juhan Sütiste, Betti Alver, Heiti Talvik. Proosa. Anton Hansen Tammsaare, August Gailit.

Eesti kirjandus 1940–1955: sõda ja stalinism

Kultuuri- ja kirjanduselu üldpilt. Luule. Juhan Smuul, Debora Vaarandi. Proosa ja draama. Aadu Hint.

Eesti kirjandus paguluses. Pagulus ja pagulased

Luule. Kalju Lepik, Ilmar Laaban, Ivar Grünthal. Proosa. Karl Ristikivi

Eesti kirjandus 1956–1985: sulaajast seisakuaja lõpuni.

Luule. Artur Alliksaar, Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Hando Runnel, Juhan Viiding, Doris Kareva. Proosa. Mati Unt, Jaan Kross, Mats Traat, Viivi Luik. Draama. Juhan Smuul, Enn Vetemaa, Jaan Kruusvall.

Eesti nüüdiskirjandus. Uuenev kirjanduspilt.

Luule. Contra. Kristiina Ehin jt. Proosa. Mehis Hensaar, Indrek Hargla, Sass Henno jt. Draama. Andrus Kivirähk. Jaan Tätte

Mõisted: allegooria, alltekst, allusioon, anagramm, autobiograafia, draama eepika, ellips, epiteet, epigramm, eepos, faabula, grotesk, huumor, iroonia, isikustamine, kalambuur, keeleluule, kõlasümboolika, kõnekäänd, luule, lüürika, lüüriline mina, memuaarid, metafoor, metonüümia, miljöo, motiiv, moto, muinasjutt, muistend, narratiiv, novell omaeluloolisus, paroodia, ood, pastoraal, piltluule, proosa, päevik, refrään, reisikiri, retooriline küsimus, riim, rütm, sarkasm, siire, sisemonoloog, sonett stroof, sümbol, süžee, teema, travestia, vaatepunkt, vanasõna võrdlus, värsimõõt. ärkamisaeg, regilaul, rahvapärimus, isamaalüürika, armastusluule, looduslüürika, kirjanduslik rühmitus, ajalookirjandus, uusromantism, impressionism, ekspressionism, keeleuuendus.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja:

- 1) toob näiteid eesti kirjanduse eri voolude ja žanride, teoste ja nende autorite kohta ning seostab neid ajajärgu ja kultuurikontekstiga;
- 2) nimetab eesti kirjanduse peamised arengusuunad, tähtsamad autorid ja teosed, avab oluliste teoste tähenduse eesti kirjanduse taustal ning iseenda kui lugeja vaatepunktist;
- 3) seostab loetut nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja -nähtustega ning iseenda ja üldinimlike probleemidega;
- 4) selgitab peamiste tekstianalüüsiks tarvilike põhimõistete tähendust, analüüsib ilukirjandusteose poeetikat, mõistab keelekasutuse eripära ja stiili seoseid teksti sõnumiga;
- 5) analüüsib ja tõlgendab luuletust, iseloomustab selle poeetikat (žanr, teema, motiiv, kujund, vorm), kirjeldab meeolelu ja sõnastab sõnumi;
- 6) määrab proosa- või draamateksti teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab jutustaja vaatepunkti, tegevusaega ja -kohta, miljööd, süžeed ja tegelasi ning ülesehitust ja keelekasutust;

- 7) kirjeldab teksti põhjal tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende olemust, omavahelisi suhteid ning funktsioone narratiivis, võrdleb ja vastandab tegelasi, annab nendele hinnanguid, otsib nende käitumisele alternatiivi ning võrdleb iseennast mõne tegelasega;
- 8) arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal nii suuliselt kui ka kirjalikult, teemakohaselt ja põhjendatult, tuues näiteid teostest ning avardades teemat küsimuste ja väidetega;
- 9) õpib tundma ennast kui lugejat, jagab oma lugemiskogemust teistega, kujundades seeläbi oma lugemiseelistusi ning väärtushinnanguid;
- 10) võrdleb kirjandusteost ja sellel põhinevat filmi või teatrilavastust ning toob näiteid kirjandus-, filmi- ja teatrikeeles erinevuste kohta.

Hindamine

Hindamise eesmärk on anda õpilaste arengu ning õppimise tulemuslikkuse kohta tagasisidet. Hindamine rõhutab esmajoones õpilase tugevusi: mida ta teab või oskab, kuidas ta õppijana areneb.

Gümnaasiumi kirjanduskursuse puhul hinnatakse

- kirjandusloo ja -mõistete tundmist (konspekterimine, lünktekst);
- kirjandusteksti analüüsimise ja tõlgendamise oskust (suuline ja kirjalik arutelu, paaris- ja rühmatöö ülesanded, tõlgendusküsimused);
- õpioskuste rakendamist (funktsionaalse lugemise ja kirjutamise ülesanded);
- loovuse ja fantaasia arendamist (loovülesanded, fantaasia- ja väärtusküsimused);
- õigekirjaliselt, grammatiliselt ja stiililiselt korrektset keelekasutust.
- suuline või kirjalik küsimustele vastamine;
- diskussiooni või väitluse pidamine;
- arutluse, essee või arvustuse kirjutamine;
- ettekande või kõne koostamine ja esitamine;
- luuletuse või proosateksti esitamine, avalik esinemine;
- referaadi koostamine;
- analüüsi- ja tõlgendusülesannete lahendamine;
- omaloominguline kirjutamine;
- loovülesande lahendamine ja esitamine;
- kirjandustööde õpimapi koostamine .